

บทที่ 7

เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม (Children with Behavior Problems)

ความหมาย

ฟอร์เนส (Fomes, 1992) ได้ให้ความหมายของเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและอารมณ์ดังนี้

1. ไม่สามารถเรียนหนังสือได้เช่นเดียวกับเด็กปกติ และการที่ไม่สามารถเรียนได้นั้นมิได้มีสาเหตุมาจากองค์ประกอบทางสติปัญญา การรับรู้ หรือสุขภาพ
2. ไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อเพื่อนและครูได้
3. มีพฤติกรรมหรืออารมณ์ที่ไม่เหมาะสม
4. ไม่มีความสุขหรือความเก๋กตทางอารมณ์
5. แสดงอาการทางร่างกายหรือแสดงความหวาดกลัวเมื่อมีปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาทางการเรียน

นอกจากนี้รวมถึงการที่มีปัญหาเกิดขึ้นและมีมาเป็นเวลานาน ความรุนแรงของปัญหา ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียน

ลักษณะของเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

คว และ เวอร์รี่ (Quay & Werry, 1986) ได้กล่าวถึงลักษณะของเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมไว้ดังนี้

1. พฤติกรรมผิดปกติที่เรียกว่า Conduct disorder มักจะพบในครอบครัวที่เลี้ยงดูลูกด้วยการใช้ความรุนแรงและก้าวร้าว เด็กเหล่านี้จะโหดร้าย ก่อแค้น และไม่คอยรู้สึกผิดจะต่อต้านผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจเหนือกว่า ไม่เชื่อฟังครูและพ่อแม่ และเป็นปัญหาในชั้นเรียน รวมถึงเด็กที่มีปัญหาทางด้านสมาธิและความสนใจ (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) (ADHD.) ซึ่งบางที่อาจเรียกได้ว่าเป็นเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้หรือเด็กที่มี

ปัญหาทางอารมณ์หรือพฤติกรรม มีลักษณะคือ สูญเสียความสนใจง่าย ขาดสมาธิในการทำงาน ชอบก่อกวน และไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งของครูได้

เด็กที่มีพฤติกรรมผิดปกติเหล่านี้เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะมีพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคมและจะเลี้ยงดูบุตรให้เป็นผู้ที่มีปัญหาทางสังคม จึงกลายเป็นวงจรเช่นนี้ไม่มีที่สิ้นสุด

2. ความวิตกกังวลรู้สึกถดถอยและการไม่บรรลุวุฒิภาวะ (anxiety-withdrawal and immaturity) เด็กที่มีความวิตกกังวลและรู้สึกถดถอยมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งภายในตัวเด็กเอง เด็กพวกนี้จะไม่ก่อกวนและจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านวินัยในชั้นเรียน จะมีลักษณะตรงข้ามกับเด็กประเภทแรกที่ชอบก่อกวนและมีความก้าวร้าว (conduct disorder) เด็กที่มีความวิตกกังวลสูงนี้มีพฤติกรรมเป็นแบบที่สังเกตได้คือชอบปลีกตัวออกจากสังคม มีลักษณะขี้อาย มีอารมณ์อ่อนไหวไม่มั่นคง ขาดทักษะที่จำเป็นในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นขาดความเชื่อมั่น ไม่มีวุฒิภาวะและมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเอง เด็กเหล่านี้มีที่มาจากการครอบครัวยุติธรรมที่พ่อแม่มีความวิตกกังวลและรู้สึกถดถอยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ได้ถูกอาศัยอยู่ในสถานะที่มีความเครียดสูง และไม่สามารถแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ หรืออาจมาจากการครอบครัวยุติธรรมที่ขาดความอบอุ่น การที่เด็กมีความวิตกกังวลและรู้สึกถดถอยสูงและจะมีผลสืบเนื่องมาจากรอบเด็กอาจมาทางออกที่ควรกระทำด้วยได้

3. ปัญหาในการปรับตัวทางสังคม (socialized delinquency)

เด็กที่มีปัญหาในการปรับตัวทางสังคมจะมีลักษณะเฉพาะอย่างพิกัดเด็กประเภทแรกที่มีพฤติกรรมก่อกวน ก้าวร้าว มีความก้าวร้าวสูง และไม่คล่องตัวรู้สึกผิด แต่เด็กที่มีปัญหาในการปรับตัวทางสังคมจะประพฤติผิดร่วมกับเพื่อน มีพฤติกรรมที่ชอบลักขโมย ซนต่อม ทำลายสาธารณสมบัติ มีเพื่อนกลุ่มเดียว เป็นเพื่อน ครอบครัวยุติธรรม เด็กจะไม่ได้แสดงเล่ห์เหลี่ยมต่อสังคมและส่วนรวม

3.1 ปัญหาทางสังคมและการเรียน (social and school problems)

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการประเมินผลการสอนสำหรับเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมรวมถึงการเขียนร่วม (cooperative writing) ให้เขียนข้อสรุป การเรียนในท้องเสริมความรู้ การเรียนในชั้นพิเศษ และโรงเรียนพิเศษ

องค์ประกอบที่ควรพิจารณาในการเขียนร่วมระหว่างเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมกับเด็กปกติ

1. ทักษะดัดของครู ผู้ปกครองและเด็กต่อการเรียนร่วม

2. พฤติกรรมและความรุนแรงของพฤติกรรม
3. ความสามารถในการควบคุมตนเอง ทักษะทางสังคม การคบเพื่อน และการเข้ากับคนอื่น
4. ความพร้อมของครูที่จะรับเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมเข้าเรียนร่วมในชั้นปกติ
5. ความร่วมมือของผู้ปกครองในการปรับพฤติกรรมเด็ก
6. ปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เด็กที่เรียนร่วมได้อย่างประสบความสำเร็จควรเป็นเด็กที่ได้รับการปรับพฤติกรรมแล้ว และพิจารณาว่าควรเรียนร่วมในลักษณะใด หากเป็นการเรียนร่วมเต็มเวลา เด็กควรมีพฤติกรรมใกล้เคียงกับเด็กปกติ หากยังมีปัญหาทางพฤติกรรมอยู่บ้างก็ให้เรียนร่วมเต็มเวลาแต่ต้องได้รับการแนะแนวและให้คำปรึกษาหรือรับบริการจากครูเสริมวิชาการ

ในบางครั้งเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมจะถูกส่งให้เรียนหลักสูตรพิเศษซึ่งเด็กบางคนมีความรู้สึกลัวถูกกลั่นแกล้งและครูเองรู้สึกโล่งใจที่เด็กถูกนำออกไปจากชั้นเรียนและอาจไม่ยอมรับเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมมาเรียนร่วมในชั้นปกติอีกแม้ว่าเด็กจะได้รับการปรับพฤติกรรมแล้วก็ตาม ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่จะต้องร่วมกันพิจารณาและแก้ไขต่อไป

การเรียนร่วม (Mainstreaming)

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาพิเศษ คือ การจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด ซึ่งหมายถึงการเรียนในชั้นเรียนปกติเพื่อนำเสนอ ซึ่งจะได้มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กปกติ ได้มีส่วนร่วมพฤติกรรมที่เหมาะสม และสามารถเรียน/กินเพื่อน

จอห์นสันและจอห์นสัน (Johnson & Johnson, 1991) ได้ทำวิจัยเพื่อศึกษาว่าการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หรือสื่อในการสอนของครูเป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและเด็กปกติ โดยศึกษาเด็กประถมปีที่ 3 จำนวน 40 คน ในจำนวนนั้นมีเด็ก 6 คน ที่เป็นเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้และปัญหาทางพฤติกรรม วิธีการทำนิตการวิจัย คือให้เด็กพิเศษบางคนเริ่มโดยวิธีการเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative learning) เน้นการเรียนเป็นกลุ่มคณะความสามารถกับเด็กปกติ และให้ความสำคัญกับการทำงานกลุ่ม ในขณะที่เด็กพิเศษบางคนเรียนโดยการจัดกิจกรรมเป็นรายบุคคล ผลการวิจัยปรากฏว่าจากประสบการณ์ที่นักเรียนได้มีโอกาสทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเด็กปกติและเด็กพิเศษ ดังนั้นการที่ครูจัด

สภาพแวดล้อมในการเรียนโดยครูทำหน้าที่ชี้แนะและสนับสนุนก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กพิเศษให้เกิดขึ้นในชั้นเรียนปกติ

นอกจากนี้ เทคนิคการสัมภาษณ์สด (life space interview) ก็นับว่าเป็นวิธีการหนึ่ง ที่ครูสามารถใช้ได้ผล โดยการสัมภาษณ์พูดคุยถึงผลของการกระทำกับเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมทันทีหลังจากที่เด็กประพฤติหรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม แทนที่จะต้องรอพบครูใหญ่หรือรอใช้บริการแนะแนวในวันรุ่งขึ้นเพราะเด็กอาจลืมเหตุการณ์ต่าง ๆ ไปได้ หรืออาจหาเหตุผลอื่นมาหักล้างการกระทำของตนได้ เทคนิคการสัมภาษณ์สดหรือสัมภาษณ์พูดคุยผลการกระทำของตนในทันทีสามารถป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในลักษณะเดียวกัน ในอนาคตได้

หลักสูตรและการเรียนการสอน

เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมมักขาดทักษะทางสังคม ขาดความสัมพันธ์อันดีต่อครู และเพื่อน มีปัญหาทางบุคลิกภาพ และประสบปัญหาในการเรียน หลักสูตรและการเรียนการสอนครอบคลุมถึงการสอนซ่อมเสริมทางด้าน การอ่านและทางคณิตศาสตร์ การแนะแนว ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กได้รับจากห้องเสริมความรู้ โดยเด็กจะใช้เวลาประมาณวันละ 1 ชั่วโมง ไปเรียนซ่อมเสริมกับครูที่จบมาทางด้านการศึกษาพิเศษที่ห้องเสริมความรู้

วิธีการหนึ่งในการปรับเนื้อหาของหลักสูตรสำหรับเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม โดยเน้นหลักสูตรที่เกี่ยวกับการสร้างความตระหนักและการรู้ตัวรู้ตน (a self-awareness curriculum) เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กเรียนเกี่ยวกับความรู้สึกของตนเองและคนอื่น เครื่องมือในการสอนของครูได้แก่การเลือกใช้วรรณกรรมที่เหมาะสม การแสดงบทบาทสมมติ การพูดคุยอภิปรายโดยครูให้ความสำคัญเกี่ยวกับความรู้สึกและทัศนคติ

การเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์นับเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง ในการสอนเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม เนื่องจากการเรียนจากคอมพิวเตอร์นั้นมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการตอบสนองที่เป็นกลาง ไม่มีเรื่องอารมณ์มาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเด็กที่ไม่ชอบคำวิพากวิจารณ์ หรือการแก้ไขต่าง ๆ จากครู เด็กเหล่านี้จึงไม่สามารถกล่าวหาว่า เครื่องคอมพิวเตอร์ไม่ยุติธรรม สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางด้านสมาธิและความสนใจสั้น (attention-deficit hyperactivity disorder) นั้น เมื่อเรียนจากเครื่องคอมพิวเตอร์จะต้องมีสมาธิเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่งเพื่อจะได้มาซึ่งคำตอบ เด็กจะฝึกการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอนซึ่ง จะช่วยให้เด็กมีวินัยในตนเองเพิ่มขึ้นด้วย

หลักสูตรสำหรับเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมควรครอบคลุมถึง

1. ทักษะในการเรียนวิชาต่างๆ เช่น การอ่าน และคณิตศาสตร์
2. ทักษะในการควบคุมตนเอง
3. ทักษะทางสังคม

การฝึกให้ทักษะต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยเทคนิคหลักๆ

2 ประการคือ

1. Cognitive strategy Approaches (กลยุทธ์ในการฝึกคิด)
2. Social Skills (ทักษะทางสังคม)

1. Cognitive Strategy Approaches (กลยุทธ์ในการฝึกคิด)

กลยุทธ์ในการฝึกคิดนี้เป็นเทคนิคในการเปลี่ยนพฤติกรรมที่เรียกว่า self-management ที่อาศัยความร่วมมือของเด็กโดยฝึกให้เด็กคิดและสร้างความรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตน แทนที่จะอาศัยเงื่อนไขหรือข้อบังคับต่างๆ จากภายนอก กลยุทธ์ในการฝึกคิดจึงแตกต่างจากเทคนิคในการปรับพฤติกรรม (behavior modification)

Self-management การจัดการควบคุมตนเอง ประกอบด้วยเทคนิคต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 1) การควบคุมตนเอง (self-monitoring)
- 2) การประเมินตนเอง (self-evaluation)
- 3) การให้รางวัลตนเอง (self-reinforcement)
- 4) การสอนตัวเอง (self-instruction)

1) การควบคุมตนเอง เป็นการฝึกให้เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมเป็นผู้ตัดสินว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นไม่เหมาะสมและจดบันทึกลักษณะของพฤติกรรม เช่น ถ้าเด็กรู้สึกวุ่นวายตนเองเริ่มมีพฤติกรรมก้าวร้าว เด็กจะต้องบันทึกลักษณะของพฤติกรรมนั้น ๆ ลงในสมุดบันทึก เพื่อฝึกให้เด็กรู้ตัวรู้ตนมากขึ้น สามารถชี้ถึงพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของตนได้

2) การประเมินตนเอง โดยการให้เด็กเปรียบเทียบพฤติกรรมของตนกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และตัดสินลักษณะของพฤติกรรมนั้น ๆ เช่น จากมาตราส่วนประมาณค่า 1-5 เด็กจะต้องประเมินตนเองว่าตั้งใจเรียนหนังสือมากน้อยแค่ไหน

3) การให้รางวัล เป็นการให้รางวัลตนเองด้วยเหรียญรางวัลหรือสะสมคะแนน เช่น เมื่อกำหนดเวลา 10 นาที เด็กไม่ได้แสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวออกมาในช่วงเวลานั้นก็จะได้รับเหรียญรางวัลซึ่งสามารถใช้เล่นเกมหรือกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ ได้

4) การดักเตือน เป็นวิธีที่เด็กพูดชี้แนะกับตัวเอง ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านการเรียนหรือปัญหาสังคม

เทคนิคต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยฝึกให้เด็กมีความตระหนักรู้จักตัวรู้จักตนมากขึ้น มีความตั้งใจที่จะลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และสร้างหรือปรับพฤติกรรมในทางพึงประสงค์มากขึ้น วิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กมีความรับผิดชอบมากขึ้น โดยการที่อนุญาตให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนเฉพาะบุคคล

แคมป์และแบส (Camp & Bash, 1981) ได้กล่าวถึงโปรแกรมฝึกคิดที่เรียกว่า “Think Aloud” เพื่อช่วยให้เด็กผู้ชายที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวในระดับประถมศึกษาสามารถควบคุมตนเอง โดยฝึกให้เด็กคิดไตร่ตรองคำถามต่อไปนี้

1. ปัญหาของตัวฉันคืออะไร?
2. ฉันควบคุมหรือจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร?
3. ฉันได้ดำเนินตามแผนที่วางไว้หรือไม่?
4. ฉันได้ประพฤติปฏิบัติอย่างไร?

วิธีการ Think Aloud นี้เป็นการฝึกให้เด็กคิดไตร่ตรองระลึกเข้าไปในตัวเอง ฝึกมองดูพฤติกรรมตัวเอง ซึ่งในที่สุดจะช่วยให้เด็กรู้จักควบคุมตนเอง แคมป์และแบสกล่าวถึงงานวิจัยนี้ว่าหลังจากที่เด็กได้ผ่านการฝึกอบรมจำนวน 30 คาบแล้วผลปรากฏว่าเด็กกลุ่มนี้มีคะแนนวัดจากแบบทดสอบสติปัญญา (I.Q. test) และคะแนนจากการอ่านสูงขึ้นและได้รับคะแนนทางด้านมนุษยสัมพันธ์สูงขึ้นโดยครูเป็นผู้ให้คะแนน

จากงานวิจัยต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า เทคนิคที่ฝึกให้เด็กจัดการควบคุมตนเอง (self-management) นี้ เป็นเทคนิคที่มีประสิทธิภาพในการฝึกให้เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน ทำให้เด็กสร้างความเชื่อมั่นในตนเองโดยการควบคุมพฤติกรรมตน และช่วยให้เด็กสามารถเรียนในชั้นปกติ ซึ่งนับเป็นสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุดได้

2. ทักษะทางสังคม (Social Skills)

หลักสูตรที่เน้นทักษะทางสังคม เป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาและวิธีการที่มุ่งจัดความบกพร่องทางพฤติกรรมของเด็ก เนื่องจากเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมขาดทักษะทางสังคม ขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อนและผู้อื่น ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเรียนของเด็ก วัตถุประสงค์หนึ่งในการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กประเภทนี้คือ การฝึกปฏิบัติทักษะต่าง ๆ เพื่อให้พฤติกรรมเป็นที่ยอมรับทางสังคมมากขึ้น

เคอร์และเนลสัน (Kerr and Nelson, 1989) ได้เสนอแนะลำดับของกิจกรรม เพื่อช่วยเพิ่มพูนทักษะทางสังคม 4 ประการ คือ

1. การเป็นตัวแบบ เพื่อให้เด็กเกิดทักษะทางสังคมควรเปิดโอกาสให้เด็กได้สังเกตตัวแบบจากเพื่อนหรือจากการดูวิดีโอ

2. การแสดงบทบาทสมมุติ เพื่อฝึกให้เด็กแสดงบทบาทสมมุติเกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสถานการณ์ต่าง ๆ

3. การวิจารณ์การแสดง เพื่อให้เด็กได้แสดงละคร หลังจากนั้นครูจะเป็นผู้วิจารณ์การแสดง โดยกล่าวถึงจุดเด่นและจุดควรแก้ไขปรับปรุง ต่อจากนั้นเด็กจะแสดงละครซ้ำอีกครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เด็กจะทำได้ดีขึ้น

4. การประยุกต์ใช้ทักษะทางสังคมในสถานการณ์อื่น ๆ ฝึกให้เด็กระลึกถึงทักษะในการควบคุมตนเองในสถานการณ์ที่ต่าง ๆ กันไป

การฝึกทักษะทางสังคมเพื่อช่วยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในชั้นเรียนปกติ นั้น จะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อมีครูแนะแนวคอยให้ความช่วยเหลือในชั้นเรียนปกติหรือช่วยเหลือเป็นกลุ่มย่อยในห้องเสริมความรู้ หรือในชั้นเรียนพิเศษ

ในการพัฒนาทักษะทางสังคมนั้น อาจให้เด็กทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร (written contract) ระหว่างเด็กและครู โดยทั้งสองฝ่ายจะร่างสัญญาข้อตกลงร่วมกัน การทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรนั้นทำให้มีการตรวจสอบว่าเด็กได้ปฏิบัติตามสัญญาหรือไม่ หากปฏิบัติตามสัญญาคงถ้วนควรให้รางวัลแก่เด็ก

กลยุทธ์ในการช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม (Intervention Strategies)

กลยุทธ์ในการช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมเพื่อให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรม และสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่

1. การเรียนรู้แบบสร้างเงื่อนไข (operant conditioning)
2. กลยุทธ์ทางระบบนิเวศ (ecological strategies)
3. การบำบัดทางพัฒนาการ (developmental therapy)

ตารางที่ 8 แสดงกลยุทธ์ในการลดพฤติกรรมซึ่งส่วนใหญ่อยู่บนพื้นฐานของการสร้างเงื่อนไข
(Operant conditioning)

ประเภท	วิธีการ/ขั้นตอน	ตัวอย่าง	ผล
1. การปรับสภาพแวดล้อม (Environmental modification)	เปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะซ้ำไปสู่พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์	การลดความเครียดของเด็กโดยฝึกให้เด็กทำงานที่แบ่งเป็นขั้นตอนย่อย ๆ	อาจได้ผลเฉพาะปัญหาที่ไม่รุนแรงเท่านั้น
2. การให้แรงเสริมที่ต่างกัน (Different Reinforcement)	ให้การเสริมกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์และเพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์	ให้คำชมแก่เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เช่น แบ่งปันสิ่งของต่าง ๆ และเพิกเฉยต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่เหมาะสมของเด็ก	ช่วยลดปัญหาของเด็กที่ก้าวร้าว เด็กที่ชอบทำร้ายตนเอง และเด็กที่อยู่นิ่งเฉยไม่ได้
3. การงดให้รางวัลในช่วงเวลาจำกัด (Time Out)	แยกเด็กมาจากสิ่งเร้าที่ได้รับการเสริมแรงหรือรางวัลชั่วคราว	เด็กที่แสดงโทสะ อาละวาด ร้องไห้ กระทั่งเท้า จะถูกแยกไปอยู่ใน "มุมสงบ" จนกว่าเด็กจะควบคุมตนเองได้	การใช้ Time Out ได้ผลในระดับหนึ่งถึงแม้จะไม่ได้ผลในระดับสากลก็ตาม
4. การแก้ไขผลการกระทำของเด็ก (Overcorrection)	ให้เด็กแก้ไขผลของการกระทำที่ไม่พึงประสงค์	เด็กที่ตั้งใจ/จงใจทำสกปรกจะต้องทำความสะอาดบริเวณที่เลอะเทอะด้วย	เป็นวิธีที่ใช้ได้ผลวิธีหนึ่ง
5. การสร้างเงื่อนไขที่ไม่น่าพึงพอใจ (Aversive conditioning)	การใช้ความเจ็บปวดหรือสิ่งเร้าที่ไม่ต้องการเพื่อลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์	ใช้กระแสไฟฟ้าช็อตเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว	- อาจได้ผลแต่ต้องใช้วิธีการอื่นร่วมด้วย - วิธีนี้เป็นวิธีที่มีข้อโต้แย้งมาก
6. การลงโทษ (Corporal punishment)	การลงโทษด้วยวิธีการใดก็ตามที่ทำให้เด็กเจ็บปวดตามร่างกาย	การลงโทษด้วยการเสียนตีมือเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์	ไม่ได้ผลเท่ากับวิธีอื่น ๆ

1. การเรียนรู้แบบสร้างเงื่อนไข (Operant Conditioning)

การเรียนรู้แบบการสร้างเงื่อนไขเป็นการเรียนรู้ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากตัวผู้เรียนได้กระทำเอง เป็นลักษณะของความพร้อม หรือความเต็มใจของผู้เรียนที่ต้องการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความพึงปรารถนาของตนเอง ตัวอย่างเช่น ในเด็กเล็กที่ชอบดูดนิ้วมือขณะดูทีวี ถ้าพ่อแม่เปิดทีวีเมื่อเห็นเด็กดูดนิ้ว และเปิดทีวีเมื่อเอานิ้วออกจากปาก เด็กจะเรียนรู้ได้ว่าถ้าเขาต้องการดูทีวีเขาจะต้องไม่ดูดนิ้ว ในกรณีนี้การวางเงื่อนไข (การดูดนิ้ว) จะถูกควบคุมโดยสิ่งเร้า (stimulus) คือการปิดทีวี หรืออาจเรียกว่าเป็นแรงเสริมเชิงบวก (positive reinforcement) ซึ่งหมายถึง ขบวนการที่ส่งเสริมพฤติกรรมของบุคคลเพื่อให้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซ้ำอีก การเปิดทีวีจึงเป็นสิ่งเร้า หรือแรงเสริมเชิงบวกนั่นเอง

ในกรณีที่พ่อแม่เปิดนาฬิกาปลุกเมื่อเห็นลูกดูดนิ้ว และปิดนาฬิกาปลุกเมื่อเด็กเอานิ้วออกจากปาก เรียกว่า แรงเสริมประเภทลบ (Negative reinforcement) หมายถึง ขบวนการส่งเสริมพฤติกรรมของบุคคลเพื่อให้แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซ้ำอีก เด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (ไม่ดูดนิ้ว) เพื่อหลีกเลี่ยงสภาวะที่เด็กไม่พอใจ (เสียงนาฬิกาปลุก) ดังนั้นการเปิดนาฬิกาปลุกทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

หลักการเรียนรู้แบบการสร้างเงื่อนไขนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมได้ โดยในขั้นแรกควรระบุพฤติกรรมที่ควรเปลี่ยนแปลงแก้ไข (การวิ่งไปรอบ ๆ ห้อง ไม่นั่งอยู่กับที่ ชอบแหย่เพื่อน) ต่อมาคือการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ทำให้เด็กนั่งลงทำงานกับที่ และขั้นสุดท้ายคือการให้รางวัล (reinforce) เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น ทำงานอยู่กับที่ได้ หรือหยุดแหย่เพื่อน เป็นต้น (โดยปกติครูมักจะให้ความสนใจเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ตะโกนดูว่าเด็กตลอดเวลาเมื่อเด็กไม่อยู่กับที่ และเพิกเฉยเมื่อเด็กนั่งลงทำงานเอง)

การหล่อหลอมพฤติกรรม (shaping behavior) ในห้องเรียนโดยการตั้งเป้าหมายหลักไว้และแบ่งงานเป็นขั้นตอนย่อย ๆ เพื่อเด็กจะได้รู้สึกว่ามันทำได้สำเร็จ เด็กจะได้แรงเสริมเชิงบวกในแต่ละขั้นตอนที่ทำงานเสร็จในช่วงเวลาที่กำหนดให้ รางวัลที่ได้อาจเป็นคะแนน หรือเหรียญรางวัล หรืออื่น ๆ ในกรณีนี้เด็กสามารถทำงานที่ยากและใช้เวลานานขึ้นได้

2. รูปแบบทางระบบนิเวศ

จากตารางที่ 8 จะเห็นได้ว่ากลยุทธ์หนึ่งในการลดพฤติกรรม คือ การปรับสภาพแวดล้อม (environmental modification) หรือการจัดสภาพแวดล้อมที่จะช่วยแก้ไข

หนุนให้เด็กทำงานได้ กลยุทธ์ในทางนิเวศนั้นอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า เด็กเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นระบบนิเวศจึงประกอบไปด้วยเด็ก ครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้าน และชุมชน รูปแบบทางระบบนิเวศอยู่บนความเชื่อที่ว่าปัญหาทางพฤติกรรมเป็นผลของการทำลายปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและระบบสังคม หรือระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อม (ครอบครัว เพื่อน ครู) ดังนั้นควรแก้ไขที่ตัวเด็ก ด้วยการได้รับความช่วยเหลือจากการแนะแนว และการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสภาพแวดล้อมโดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม รวมถึงการปรับปรุงทัศนคติของครู นักเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนสมาชิกในชุมชน เพื่อให้มีความเข้าใจและยอมรับเด็กมากขึ้น

3. รูปแบบการบำบัดทางพัฒนาการ

รูปแบบการบำบัดทางพัฒนาการให้ความสำคัญกับลำดับขั้นพัฒนาการของเด็ก จากเด็กเล็กไปสู่ผู้ใหญ่ ภายใต้กรอบความคิด 4 ด้านคือ พฤติกรรม ความสามารถในการสื่อสาร ขบวนการทางสังคม และทักษะทางการเรียน (ตารางที่ 9) ตัวอย่างพัฒนาการทางด้านการสื่อสาร

ขั้นที่ 1 (0-ก่อนวัยเรียน)	- ใช้คำพูดบอกความต้องการ (แม่, บอล, นม)
ขั้นที่ 2 (ก่อนวัยเรียน)	- สื่อสารกับผู้อื่นได้ (ฉันอยากได้อร)
ขั้นที่ 3 (ระดับประถมศึกษา)	- แสดงคำพูดในกลุ่ม (นี่คือรอบของฉัน)
ขั้นที่ 4 (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น)	- ตระหนักในความสัมพันธ์กับผู้อื่น (ฉันอยากให้เธอชอบฉัน)
ขั้นที่ 5 (ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย)	- คำพูดที่ลึกซึ้งและหลากหลาย (ฉันเข้าใจว่าทำไมเธอถึงรู้สึกเศร้า)

ตารางที่ 9 แสดงลำดับพัฒนาการของแนวคิดทั้ง 4 ด้าน

ลำดับ	พฤติกรรม	การสื่อสาร	สังคม	ทักษะทางการเรียน
1. อายุ 0-3	วางใจในการใช้ทักษะทางร่างกาย	ใช้คำพูดบอกความต้องการได้	เริ่มวางใจในผู้ใหญ่	ตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม โดยขบวนการแยกประเภท การประสานงานของกล้ามเนื้อ และความคิดรวบยอดทางคำพูด/ภาษา
2. อนุบาล 3-6 ปี	ร่วมกิจกรรมประจำวันได้	ใช้คำพูดสื่อสารกับผู้อื่นทางสร้างสรรค์ได้	ร่วมกิจกรรมกับเด็กอื่น ๆ ได้	ทำกิจกรรมในห้องเรียน และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความเหมือนความแตกต่าง ลำดับประสานงานของส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
3. ระดับประถมศึกษา	ประยุกต์ใช้ทักษะความชำนาญของแต่ละบุคคลในกระบวนการกลุ่ม	ใช้คำพูดแสดงความรู้สึกได้	มีความพึงพอใจในการทำกิจกรรมกลุ่ม	ทำกิจกรรมกลุ่ม เริ่มเข้าใจสัญลักษณ์และความคิดถึงรูปธรรม และมีการประสานงานของส่วนต่างๆ ในร่างกาย
4. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	มีการแบ่งปันช่วยเหลือเพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จ	ใช้คำพูดแสดงความรู้สึก/ตระหนักต่อตนเองและผู้อื่นได้เหมาะสม	ร่วมกิจกรรมกลุ่มได้ดี	ใช้เครื่องหมายและสัญลักษณ์
5. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	ปรับพฤติกรรมต่อสถานะต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม	ใช้คำพูดและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น	มีความคิดริเริ่มและรักษาความสัมพันธ์อันดีของกลุ่มได้	ประสบความสำเร็จในการใช้เครื่องหมายและสัญลักษณ์ในการเรียน

รูปแบบการบำบัดทางพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ พฤติกรรม ความสามารถในการสื่อสาร ขบวนการทางสังคม และทักษะทางการเรียน ซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหานั้น ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนที่ยึดพัฒนาการของเด็กเป็นหลัก โดยไม่ได้คำนึงถึงอายุ ตัวอย่างเช่น เด็กที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แต่พัฒนาการทางการสื่อสารอยู่ที่ระดับ 2 (ระดับอนุบาล อายุ 3-6 ปี) ดังนั้นการจัดโปรแกรมการศึกษาเฉพาะบุคคลจะเริ่มที่ระดับ 2 เป็นต้น

การประเมินผล

การประเมินผลให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP.)
 ดังตัวอย่างในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ตัวอย่างแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP.)

(Kirk, Gallagher, & Anastasiow, 1993, 442)

ชื่อเด็ก Robert Rimcover โรงเรียน Washington High School เริ่มเข้าโปรแกรม 14/9/81 ลำดับของความมุ่งหมายระยะยาว 1. สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้เมื่อผู้ใหญ่ว่ากล่าวตักเตือน 2. พยายามลดการใช้ยาที่โรงเรียน 3. เพิ่มทักษะทางการเขียน		สรุประดับความสามารถเด็ก - ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเหนือเกณฑ์ปกติเล็กน้อยในวิชาคณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ - ทักษะในการแต่งเรียงความต่ำกว่าเกณฑ์ประมาณ 2 ปี - ปฏิเสธที่จะฝึกทักษะในการเขียน			
จุดมุ่งหมายระยะสั้น	บริการหรือการจัดการศึกษาพิเศษ	ผู้รับผิดชอบ	% ของเวลา	ระยะเริ่มต้น ระยะสิ้นสุด	วันที่ ทบทวน
1. เมื่อได้ฟังคำสั่ง Robert สามารถแสดงพฤติกรรมที่ครูสั่งได้ภายใน 10 วินาที โดยไม่แสดงอาการก้าวร้าว (ทั้งคำพูดและการกระทำ)	- ทำสัญญา - ใช้ time-out - ใช้บทบาทสมมุติ	ชั้นเรียนปกติ และครูห้องเสริมวิชาการ	100%	14/9/81 -	20/12/81 -
2. เมื่อให้ทำงานที่ทำด้วยความเลินเล่อหรืองานที่ไม่ถูกต้องซ้ำอีกครั้ง Robert จะปฏิบัติตามโดยไม่แสดงคำพูดหรือการกระทำที่ก้าวร้าว	- ทำสัญญา - time-out - บทบาทสมมุติ - ข้อมูลย้อนกลับทันทีที่เกี่ยวกับงานทางวิชาการ	เช่นเดียวกับจุดมุ่งหมายข้อ 1 และเพิ่มผู้รับผิดชอบคือ peer tutoring	100%	เช่นเดียวกับจุดมุ่งหมายข้อ 1	เช่นเดียวกับจุดมุ่งหมายข้อ 1
% ของเวลาที่ใช้ในชั้นเรียนปกติ 83% (5 คาบจากทั้งหมด 6 คาบ)		คณะกรรมการ - ครูใหญ่ - นักแนะแนว - ครูห้องเสริมวิชาการ - ผู้ปกครอง - วันที่ประชุม 17/8/81			
ข้อเสนอแนะในการจัดวางตัวบุคคล 11 th grade (non-accelerated)					